

ΜΕΓΑΛΩΝΩ ΣΕ ΧΩΡΙΟ ΚΑΙ ΜΑΘΑΙΝΩ ΝΑ ΚΑΛΛΙΕΡΓΩ « ΜΙΚΡΟΙ ΑΓΡΟΤΕΣ ΕΝ ΔΡΑΣΕΙ »

ΛΑΖΑΡΟΥ Θ

1/θ Νηπιαγωγείο Α. Στενής, Δ/ση Α/θμιας Εκπ/σης Ν. Ευβοίας
e-mail: theodlaz@in.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα παιδιά που μεγαλώνουν στο χωριό βιώνουν μια διαφορετική ποιότητα ζωής από τα παιδιά των μεγάλων πόλεων. Ζουν σε ένα φυσικό περιβάλλον πλούσιο σε βλάστηση, έχουν τη δυνατότητα να παίζουν ελεύθερα στη φύση, να χαρούν την ομορφιά της. Σήμερα που βιώνουμε ιδιαίτερα έντονα τα αποτελέσματα της αλόγιστης εκμετάλλευσης της φύσης είναι απαραίτητη η ευαισθητοποίηση των παιδιών πάνω σε τέτοιου είδους περιβαλλοντικά θέματα. Το πρόγραμμα «Μικροί Αγρότες εν δράσει» πραγματοποιήθηκε με διαθεματική προσέγγιση. Βασικός στόχος του προγράμματος ήταν:

- Να εκτιμήσουν τα νήπια ότι μεγαλώνουν σε ένα καθαρό φυσικό περιβάλλον.
- Να κατανοήσουν τη σημασία της διατήρησης αυτής της φυσικής ισορροπίας για καλύτερη ποιότητα ζωής.
- Να γνωρίσουν τη βιολογική καλλιέργεια για μια πιο υγιεινή διατροφή.

Το μήνυμα που προέκυψε ήταν: επιστροφή στη φύση. Οι Μικροί Αγρότες έδρασαν φτιάχνοντας το δικό τους λαχανόκηπο και θερμοκήπιο. Είχαν την ευκαιρία να δουν πως η φύση στο πέρασμα των χρόνων αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για την τέχνη (μουσική, λογοτεχνία, μύθοι) και την ελληνική λαϊκή παράδοση. Παράλληλα επιδιώχθηκε ένα άνοιγμα του Νηπιαγωγείου στην κοινωνία και τη ζωή αναλαμβάνοντας « Οι Μικροί Αγρότες» δράση σε τοπικό επίπεδο.

LAZAROY TH.

e-mail: theodlaz@in.gr

ABSTRACT

Children growing up in a rural environment experience a rather different quality of living than children in urban centres. They are surrounded by a natural habitat rich in flora, where they have the opportunity of playing freely and enjoying natural beauty. Contemporarily, in a time when the world experiences the immense consequences of relentless exploitation of the natural environment, it is imperative to inform and mobilize children respectively. The “Junior Farmers In Action” programme was conducted according to an interdisciplinary approach. The programme primarily aimed at:

- Helping the children appreciate the fact that they are living in a clean natural environment.
- Helping the children understand the importance of preserving nature’s balance for a better quality of living.
- Helping the children getting acquainted with biological agriculture for a better nutrition.

The resulting message was: return to nature. Junior Farmers operated through the construction of a cabbage garden and a greenhouse. They had the chance of seeing how has nature become a source of inspiration, through the lapse of time, for art (music, literature, folk legends) and Greek folk tradition. At the same time, the Kindergarten opened up to the community and every-day life by acting through “Junior Farmers” in the local level.

Λέξεις κλειδιά: φύση, φυτά, λουλούδια, λαχανικά και φρούτα, αγρότης-γεωργός, καλλιεργώ, λαχανόκηπος, θερμοκήπιο.

1.ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ

- Ü Ο τρόπος ζωής των παιδιών στο χωριό μακριά από την πόλη.
- Ü Η πλούσια σε βλάστηση περιοχή με το ιδιαίτερο οικολογικό ενδιαφέρον.
- Ü Η ενασχόληση των κατοίκων του χωριού κυρίως με γεωργικές εργασίες.
- Ü Η εύκολη πρόσβαση στα χωράφια για μελέτη και καλλιέργεια.
- Ü Η δυνατότητα που δίνεται για βιωματική προσέγγιση του θέματος.

Η επιλογή του θέματος ανταποκρίνεται στις εμπειρίες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών, το πολιτισμικό τους υπόβαθρο καθώς και τη δυνατότητα που δίνεται για επισκέψεις σε διάφορους χώρους.

2.ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Γνωστικοί

- § Να γνωρίσουν τα Νήπια τα φυτά του τόπου τους.
- § Να αποκτήσουν βασικές γνώσεις για τα μέρη του φυτού και τους παράγοντες που είναι απαραίτητοι για την ανάπτυξη τους.
- § Να μάθουν για την καλλιέργεια μέσα στο θερμοκήπιο.
- § Να μνηθούν στην έρευνα, την παρατήρηση και την ανακάλυψη με την απαραίτητη συμβολή της γλώσσας.
- § Να αποκτήσουν καινούριο λεξιλόγιο.

Συναισθηματικοί

- § Να ευαισθητοποιηθούν ως προς τη φροντίδα και την προστασία των φυτών
- § Να έρθουν σε επαφή με τον κόσμο των ενηλίκων, ιδιαίτερα το επάγγελμα του γεωργού και του γεωπόνου και να εκτιμήσουν τη σπουδαιότητα τους.
- § Να καλλιεργήσουν και να έρθουν σε επαφή με τη γη για να απολαύσουν τη μαγεία της.
- § Να εργαστούν με πνεύμα συλλογικό, να συνεργαστούν με άλλα άτομα ή φορείς για την επίτευξη του σκοπού τους (λαχανόκηπος, θερμοκήπιο) και να αναλάβουν υπεύθυνα αρμοδιότητες.

Ψυχοκινητικοί

- § Να ασκηθούν οι δεξιότητες των παιδιών κινητικές και νοητικές μέσα από παιχνίδια, εικαστικές δημιουργίες, μουσικές και θεατρικές δραστηριότητες.

Περιβαλλοντικοί

- § Να ευαισθητοποιηθούν τα παιδιά ως προς την προστασία των φυτών και τη χρησιμότητα τους.
- § Να εκτιμήσουν τη διαφορετική ποιότητα ζωής στο χωριό μακριά από την πόλη.
- § Να δοκιμάσουν βιολογικά προϊόντα που καλλιέργησαν μόνα τους.

Κοινωνικοί

- § Να ανοιχτούν προς την τοπική και ευρύτερη κοινωνία.

3.ΜΕΘΟΔΟΙ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ

Με βάση το Δ.Ε.Π.Π.Σ. και το Α.Π.Σ. του Νηπιαγωγείου και προκειμένου να διασφαλιστεί η δυναμική εμπλοκή των Νηπίων στη μαθησιακή διαδικασία, ακολουθήθηκε η μέθοδος του Σχεδίου Εργασίας (project). Για την ανάπτυξη και την υλοποίηση του Σχεδίου Εργασίας ακολουθήσαμε την εξής πορεία:

Α) *Επιλογή θέματος*. Η συμμετοχή των Νηπίων στην επιλογή του θέματος ήταν ενεργή. Το φύτεμα βολβών τουλίπας και τα σκουλήκια που ανακαλύψαμε στο χώμα προκάλεσαν τη φύση της περιέργειας για το χώμα και την καλλιέργεια και δημιούργησαν τους πρώτους προβληματισμούς. Ήταν πολύ σημαντικό ότι τα παιδιά ζούσαν σε αγροτική περιοχή και οι εμπειρίες τους βοήθησαν πολύ στην περαιτέρω ανάπτυξη του θέματος.

Β) *Καθορισμός στόχων και σχεδιασμός της εργασίας*. Τα παιδιά ήταν εξοικειωμένα με το σχεδιασμό της δράσης τους από τη συμμετοχή τους σε άλλα Προγράμματα Περιβαλλοντικής.

Σε πρώτη φάση με λέξεις-κλειδιά «φυτά» και «καλλιέργω» και την τεχνική της ιδεοθύελας φτιάξαμε το ιστόγραμμα της τάξης καταγράφοντας το τι θέλαμε να μάθουμε από όλη αυτήν την εκπαιδευτική διαδικασία καθώς και τον τρόπο με τον οποίο θα επιτυγχάναμε τους στόχους μας. Το ιστόγραμμα αυτό αναρτήθηκε σε μια γωνιά της τάξης ενώ όλη τη διάρκεια της χρονιάς τον ενημερώναμε με νέους στόχους που προέκυπταν από νέους προβληματισμούς. Όλος αυτός ο σχεδιασμός της εργασίας ανταποκρίνεται στις αρχές που συνδέονται με τη θεωρία που είναι γνωστή ως «παιδαγωγική της αλληλεπίδρασης». (Οδηγός Νηπιαγωγού, Αθήνα, Ο.Ε.Δ.Β. σελ 25) «Στα πλαίσια της παιδαγωγικής της αλληλεπίδρασης τα παιδιά ενθαρρύνονται να εκφράζουν, να ανταλλάσσουν και να αντιπαραθέτουν τις ιδέες τους καθώς δουλεύουν μαζί αναπτύσσοντας δραστηριότητες. Ο κύριος ρόλος του ενήλικα είναι να ενθαρρύνει τις νοητικές και κοινωνικές ανταλλαγές μεταξύ των παιδιών για να έχει την ευκαιρία να τα παρατηρεί και να προσπαθεί να κατανοήσει τη σκέψη τους ώστε να προσαρμόσει ανάλογα την εκπαιδευτική πρακτική». (CRESAS, 1992).

Γ) *Ανάθεση και υλοποίηση των εργασιών σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο*. Τα Νήπια ανέθεσαν αρμοδιότητες και ανέλαβαν να υλοποιήσουν τις συγκεκριμένες δραστηριότητες. Οργάνωσαν τη δράση που θα αναπτύσσονταν, άντλησαν πληροφορίες από πηγές, συνεργάστηκαν με φορείς και κατοίκους του χωριού προκειμένου να υλοποιήσουν τους στόχους του. Παρατήρησαν, κατέγραψαν, φωτογράφισαν, εκτέλεσαν πειράματα για την επαλήθευση ή την απόρριψη των υποθέσεων τους.

Δ) *Συζήτηση αποτελεσμάτων και προγραμματισμός λήψης μέτρων*. Με τη χρήση ενεργητικών μεθόδων όπως: συζήτηση, αντιπαράθεση απόψεων, απομαγνητοφώνηση συνεντεύξεων και κριτική επεξεργασία δεδομένων από τα αποτελέσματα της δράσης μας, τα παιδιά έδωσαν απαντήσεις στους αρχικούς προβληματισμούς τους. Επίσης, έλαβαν μέτρα, διαμόρφωσαν στάσεις και πήραν αποφάσεις όσον αφορά στην περιβαλλοντική τους συνείδηση και τη διατροφή τους

Ε) *Παρουσίαση*. Σε μια προσπάθεια ενημέρωσης και δημιουργίας στάσεων και συμπεριφορών της τοπικής κοινωνίας απέναντι στο περιβάλλον οι μικροί μαθητές παρουσίασαν με το δικό τους τρόπο τα αποτελέσματα της δουλειάς τους. Χάρισαν λουλούδια, φτιάξαν με τις μαμάδες τους το δικό τους βιβλίο συνταγών, οργάνωσαν παρουσίαση της δουλειάς τους με έκθεση φωτογραφίας και θεατρικά δρώμενα.

ΣΤ) *Αξιολόγηση*. Κύρια κριτήρια της αξιολόγησης μας ήταν ο βαθμός επίτευξης των στόχων, η διαθεματική προσέγγιση, η πρωτοτυπία αντιμετώπισης του θέματος, η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε.

4. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1) Παρατηρήσεις-πειραματισμοί στην τάξη

ΑΦΟΡΜΗΣΗ: Το παραμύθι της Ζωρς Σαρή «Η Τουλιπίτσα».

- Ø Φυτέψαμε βολβούς τουλίπας και άλλα λουλούδια σε γλάστρες και φτιάξαμε τον ανθόκηπο της τάξης. Συγκρίναμε το βολβό με το κρεμμύδι.

- Ø Πειραματιστήκαμε ποτίζοντας άλλα λουλούδια πολύ, άλλα καθόλου και άλλα σύμφωνα με τις οδηγίες που μας δόθηκαν. Ψάξαμε στις γλάστρες να βρούμε για πιο λόγο κάποια φυτά δεν αναπτύχθηκαν σωστά και βγάλαμε τα δικά μας συμπεράσματα.
(Τα φυτά που ποτίστηκαν πολύ είχαν σαν αποτέλεσμα να σαπίσουν οι ρίζες και οι βολβοί ενώ αντίθετα αυτά που δεν ποτίζονταν καθόλου ξεράθηκαν.)
- Ø Κλείσαμε μια γλάστρα με φυτό σε μαύρη σακούλα και είδαμε την ανάπτυξη του σε σύγκριση με τα άλλα φυτά.
- Ø Τοποθετήσαμε το χειμώνα γλάστρες έξω από την τάξη για να δούμε και εκεί την ανάπτυξη των φυτών.
- Ø Τοποθετήσαμε κλαδιά λεύκας σε φωτεινό και ζεστό μέρος και είδαμε να βγάζουν φύλλα στην καρδιά του χειμώνα.
- Ø Επιχειρήσαμε να φτιάξουμε ένα μικρό λαχανόκηπο στην τάξη φυτεύοντας σπανάκι, ραπανάκια και ραδίκια. Παρατηρήσαμε ότι το χειμώνα, το κρύο χάλασε τα φυτά μας.
- Ø Φτιάξαμε τη γωνιά της φύσης με υλικά που βρήκαμε στις εξορμήσεις μας στο χωριό.
- Ø Αποξηράναμε το φθινόπωρο φύλλα και φτιάξαμε το Φυτολόγιο της τάξης.
- Ø Παρατηρήσαμε τα σκουλήκια που ανακαλύψαμε στο χώμα και αναζητήσαμε σε εγκυκλοπαίδειες περισσότερες πληροφορίες γι αυτά.
- Ø Παρατηρήσαμε τις κάμπιες που βρήκαμε να τρώνε τα μαρούλια που καλλιεργήσαμε.
- Ø Αγοράσαμε γεωργικά εργαλεία και βοηθήματα φυτέματος και μάθαμε να τα χρησιμοποιούμε.

2) Επίσκεψη του γεωπόνου στην τάξη μας

- Ø Καλέσαμε στην τάξη το Γεωπόνο του Δήμου και πήραμε συνέντευξη. Ερωτήματα που τέθηκαν ήταν :
  - α) Ποια είναι η δουλειά του Γεωπόνου
  - β) Με τι ασχολείται ο ίδιος στο Δήμο
  - γ) Ποιες ήταν οι εκτιμήσεις του για τις καλλιέργειες μας
  - δ) Πως μπορούμε και έχουμε λαχανικά του καλοκαιριού το χειμώνα
  - ε) Τι είναι τα θερμοκήπια
  - στ) Οδηγίες για τη δημιουργία λαχανόκηπου την Άνοιξη κ. α.
- Ø Ηχογραφήσαμε τη συνέντευξη ώστε να καταγράψουμε αργότερα σε χαρτί τις απαντήσεις και να τις επεξεργαστούμε.
- Ø Φυτέψαμε με τη βοήθεια του λουλούδια και τα φροντίσαμε σύμφωνα με τις οδηγίες του.
- Ø Χαρίσαμε κάρτα που έφτιαξαν τα παιδιά με λουλούδια από πηλό και άλλα αναμνηστικά του προγράμματος μας.

3) Επίσκεψη σε θερμοκήπιο λουλουδιών

Για την επίσκεψη αυτή υπήρξε συνεργασία με το Νηπιαγωγείο του χωριού που βρίσκονταν το Θερμοκήπιο που επισκεφτήκαμε και ασχολούνταν με παρόμοιο θέμα.

- Ø Πήραμε συνέντευξη από τον υπεύθυνο του θερμοκηπίου. Ερωτήματα που τέθηκαν ήταν :
  - α) Πληροφορίες για τα θερμοκήπια.
  - β) Ποια είδη λουλουδιών καλλιεργούνται.
  - γ) Οδηγίες για τη σωστή φροντίδα τους
  - δ) Ερωτήματα για το κατάλληλο χώμα, τα λιπάσματα κ. α.
- Ø Ηχογραφήσαμε τη συνέντευξη ώστε να καταγράψουμε αργότερα σε χαρτί τις απαντήσεις και να τις επεξεργαστούμε.
- Ø Είδαμε μια μικρή καλλιέργεια μανιταριών και πήραμε πληροφορίες γι αυτά.
- Ø Παίξαμε παιχνίδια με τα λουλούδια. Α) Παιχνίδια μνήμης: Ποιος θυμάται τα περισσότερα είδη Β) Ανακαλύπτω από το άρωμα ποιο λουλούδι είναι κ. α.
- Ø Αγοράσαμε λουλούδια, χώμα, γλάστρες.
- Ø Χαρίσαμε στον υπεύθυνο και τους νέους φίλους μας κάρτες που έφτιαξαν τα παιδιά με λουλούδια από πηλό και αναμνηστικά του προγράμματος μας.

4) Θερμοκήπιο

- Ø Φτιάξαμε το δικό μας θερμοκήπιο φυτεύοντας άνηθο και μαϊντανό.
- Ø Φροντίσαμε το θερμοκήπιο και παρατηρήσαμε την ανάπτυξη των φυτών. Χρησιμοποιήσαμε μόνο την κοπριά και συχνό πότισμα.
- Ø Καλλιεργήσαμε εκτός θερμοκηπίου άλλα αρωματικά φυτά (σέλινο , δυόσμο).
- Ø Τα παιδιά συχνά πήραν στο σπίτι τους άνηθο και μαϊντανό για να χρησιμοποιηθεί στη μαγειρική.

Φωτογραφία 1. Επίσκεψη σε θερμοκήπιο λουλουδιών

5) Λαχανόκηπος

Φτιάξαμε το δικό μας λαχανόκηπο σε χώρο που μας παραχωρήθηκε από κάτοικο του χωριού που ασχολείται με τις καλλιέργειες. Ζητήσαμε τις συμβουλές του.

- Ø Αρχικά καθαρίσαμε το χώρο από πέτρες, φύλλα και κλαδιά. Σκάψαμε το χώμα.
- Ø Χρησιμοποιήσαμε βοηθήματα φυτέματος για να ορίσουμε ίσες τις σειρές που θα φυτεύαμε.
- Ø Φυτέψαμε πατάτες, μαρούλια, κρεμμύδια και λίγο αργότερα που το επέτρεπε και το κλίμα του χωριού φυτέψαμε φράουλες.
- Ø Αποφύγαμε λιπάσματα και φάρμακα για το ράντισμα των φυτών και χρησιμοποιήσαμε μόνο κοπριά. Μιλήσαμε για βιολογικές καλλιέργειες, για τις συνέπειες των φυτοφαρμάκων στην υγεία μας και τη φύση.
- Ø Επιχειρήσαμε να φτιάξουμε το δικό μας φυσικό λίπασμα με σάπια φρούτα και λαχανικά.
- Ø Παρατηρήσαμε την ανάπτυξη των φυτών. Όταν κρίναμε ότι μεγάλωσαν αρκετά, κόψαμε τα λαχανικά για να φτιάξουμε τη δική μας σαλάτα.
- Ø Μιλήσαμε για υγιεινή διατροφή και τη σημασία των φρούτων και των λαχανικών. Διαβάσαμε σχετική παιδική λογοτεχνία.
- Ø Βρήκαμε στον κήπο μας σκουλήκια, κάμπιες, μέλισσες και άλλα έντομα. Παρατηρήσαμε τη συμπεριφορά τους.
- Ø Αναζητήσαμε πληροφορίες για αυτά σε βιβλία γνώσης.

Φωτογραφία 2. Αρχική εργασία στο λαχανόκηπο

Φωτογραφία 3. Παρατήρηση της ανάπτυξης των φυτών στο λαχανόκηπο

6) Παρατηρήσεις στο χωριό

- Ø Κάναμε περιπάτους στο χωριό και παρατηρήσαμε τη φύση και τις αλλαγές της όλες τις εποχές.
- Ø Μιλήσαμε για την τουριστική κίνηση του χωριού που οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην πλούσια βλάστηση της περιοχής και το δάσος της. Τα Σαββατοκύριακα υπάρχουν πολλοί πάγκοι όπου πωλούνται είδη που παράγονται στο χωριό(μέλι, καρύδια, γλυκά, αρωματικά φυτά και τσάι).
- Ø Παρακολούθησαμε τις εργασίες στους λαχανόκηπους.
- Ø Βρήκαμε αγριολούλουδα και άλλα φυτά, μάθαμε την ονομασία τους.
- Ø Την Άνοιξη είδαμε την αμυγδαλιά και μάθαμε γι αυτήν.
- Ø Μαζέψαμε χαμομήλι, δοκιμάσαμε το τσάι του βουνού.

7) Επίσκεψη σε μελισσοκόμο

- Ø Επισκεφτήκαμε μια παλιά μελισσοκόμο, γιαγιά μιας μαθήτριάς η οποία μας μίλησε για τη μέλισσα.
- Ø Είδαμε τον τρύγο του μελιού.
- Ø Δοκιμάσαμε μέλι από πεύκο, θυμάρι, ανθόμελο, παραγωγής του χωριού.

8) Αισθητική Αγωγή

- Ø Φτιάξαμε την αφίσα του προγράμματος, την οποία αναπαράγαμε και την χρησιμοποιήσαμε σε όλα τα διαφημιστικά μας μαζί με τον τίτλο του προγράμματος.
- Ø Κάναμε τυπώματα με διάφορα φύλλα.
- Ø Φτιάξαμε τα Χριστούγεννα στολίδια με υλικά που βρήκαμε στη φύση κουκουνάκια, κυπαρισσόμηλα, ξηρούς καρπούς κ. α.
- Ø Κολάζ με εικόνες από διάφορα λουλούδια.
- Ø Κάναμε το στεφάνι της πρωτομαγιάς με λουλούδια που φτιάξαμε μόνοι μας.
- Ø Με πηλό φτιάξαμε αρχικά λουλούδια με τα οποία έπειτα διακοσμήσαμε κάρτες που χαρίσαμε.
- Ø Το Πάσχα βάψαμε αβγά τα οποία διακοσμήσαμε και αυτά με φύλλα και άνθη.
- Ø Εμπνευστήκαμε κούκλες κουκλοθέατρου από διάφορα φρούτα και λαχανικά. Φτιάξαμε τις πατατοφατσούλες και παίξαμε κουκλοθέατρο.
- Ø Στο θεατρικό παιχνίδι παίξαμε το Γάμο του Πρίγκιπα Λεμόνη οργανώνοντας μια μικρή παράσταση.
- Ø Μάθαμε για το έθιμο της Περπερούνας, ακούσαμε το τραγούδι.
- Ø Ακούσαμε μουσική παραδοσιακή, έντεχνη, γνωστά παιδικά τραγούδια με θέμα τα φυτά. Κάναμε επιλογές και δημιουργήσαμε ένα δικό μας C.D. που ονομάσαμε «Το Περιβόλι μας». Χαρίσαμε το C.D. σε άλλα παιδιά που συμμετείχαν σε δραστηριότητες μας.
- Ø Παρατηρήσαμε τη θέση που έχει η φύση σε παραδοσιακά σχέδια υφαντών και κεντημάτων. Κάναμε τα δικά μας σχέδια. Αφόρμηση το παραμύθι «Τα Ελληνάκια».

Φωτογραφίες 4, 5. Ο γάμος του Πρίγκιπα Λεμόνη

9) Γλώσσα. Γραφή και ανάγνωση

- Ø Κάναμε το Σχέδιο Δράσης του προγράμματος καταγράφοντας όλα όσα θέλαμε να μάθουμε για το θέμα καθώς και τις δραστηριότητες που προτείνονταν από τα παιδιά.
- Ø Φτιάξαμε τη φρουτοσαλάτα του Φθινοπώρου γνωρίζοντας τα φρούτα της εποχής. Γράψαμε τη συνταγή, παίξαμε παιχνίδια με λέξεις φρούτων και λαχανικών.
- Ø Γράψαμε στον Η/Υ τις λέξεις σπόρων διάφορων λαχανικών καθώς και λέξεις που έχουν σχέση με το πρόγραμμα (Αγρότης, Ανθοκόμος, Γεωπόνος κ. α.) και φτιάξαμε καρτέλες. Παίξαμε παιχνίδια με τις λέξεις.
- Ø Βρήκαμε ονομασίες λουλουδιών από τα γράμματα της αλφαβήτου και τις καταγράψαμε. Π. χ. Α-Ανεμώνη, Β-Βασιλικός κ. α. Συλλαβισμός με ονόματα λουλουδιών.
- Ø Παίξαμε με αινίγματα φρούτων.
- Ø Εμπλουτισμός του λεξιλογίου των παιδιών με καινούριες λέξεις.
- Ø Τα παιδιά προσπάθησαν να γράψουν σε λευκή κόλλα τις λέξεις που έμαθαν.

Παιδική Λογοτεχνία

- Ø Διαβάσαμε πολλά παραμύθια με περιβαλλοντικό θέμα αλλά και βιβλία μυθολογίας. Αποτέλεσαν πολλές φορές την αφορμή για συζητήσεις σχετικές με τα φυτά και την ανάπτυξη τους, την οικολογία, την υγιεινή διατροφή. Επίσης μέσα από τους μύθους της αρχαιότητας για τα φυτά και τα λουλούδια κατανοήσαμε τη σημαντική θέση που κατείχε στην αρχαιότητα η φύση.

10) Μαθηματικά

- Ø Κάναμε ομαδοποιήσεις ανάλογα με το σχήμα των φύλλων, το μέγεθος, το χρώμα.
- Ø Αντιστοιχήσαμε γλάστρες με λουλούδια, λουλούδια με μέλισσες κ.α.
- Ø Ταξινομήσαμε το φυσικό υλικό που συγκεντρώσαμε.
- Ø Απαριθμήσαμε σε καρτέλες το σύνολο φρούτων, λουλουδιών και τοποθετήσαμε το αντίστοιχο αριθμητικό σύμβολο.
- Ø Ζωγραφίσαμε σε φύλλα εργασίας το σύνολο λουλουδιών σύμφωνα με το αριθμητικό σύμβολο που δίνονταν.

11) Κοινωνικό-συναισθηματική Αγωγή

- Ø Τα παιδιά σε όλη την περιβαλλοντική τους δράση συνεργάστηκαν αρμονικά μεταξύ τους αλλά και με κατοίκους του χωριού για να επιτύχουν τους στόχους τους.
- Ø Φυτέψαμε σε γλάστρες λουλούδια και βασιλικό και τις χαρίσαμε σε συνεργάτες και κεντρικά καταστήματα του χωριού. Στις γλάστρες ήταν τυπωμένο το σήμα του προγράμματος μας. Ενημερώσαμε το χωριό για την περιβαλλοντική μας δράση.
- Ø Παίξαμε ομαδικά παραδοσιακά παιχνίδια με θέμα τα φυτά όπως: Ένα λεπτό κρεμμύδι, Δεν περνάς κυρά Μαρία, Περνά περνά η μέλισσα, Ανέβηκα στην πιπεριά κ.α.

- Ø Οργανώσαμε στην τάξη τη Γιορτή της Μητέρας και τα παιδιά χάρισαν στις μαμάδες τους ανθοδέσμες από αγριολούλουδα του χωριού καθώς και μπλουζάκια του προγράμματος μας.
- Ø Συνεργαστήκαμε με τις μαμάδες για να φτιάξουμε ένα βιβλίο συνταγών με φρούτα και λαχανικά που καλλιεργούνται στο χωριό. Τα παιδιά έψαξαν τις συνταγές, μαγείρεψαν στο σπίτι με την μαμά και έφεραν στο σχολείο να δούμε τα αποτελέσματα της δουλειάς τους. Τέλος καταγράψαμε τις πιο νόστιμες συνταγές.

12) Ημέρα Περιβάλλοντος- Εκδρομή στο καταφύγιο του όρους Δίρφου

- Ø Αποφασίσαμε να γιορτάσουμε την ημέρα περιβάλλοντος με μια εκδρομή στη φύση.
- Ø Κάναμε πορεία και μετά πικνίκ στο βουνό
- Ø Αναγνωρίσαμε δέντρα και φυτά του βουνού.
- Ø Μυρίσαμε το τσάι, το θυμάρι, το πεύκο, τη ρίγανη κ. α. Κλείσαμε τα μάτια και προσπαθήσαμε να βρούμε τι είναι από το άρωμα τους.
- Ø Παίξαμε πολλά ομαδικά παιχνίδια στη φύση.

Φωτογραφία 6. Πικνίκ στο βουνό

5. ΔΡΑΣΕΙΣ – ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

- ✓ Υπήρξε συνεργασία με την τοπική εφημερίδα «Διρφυακά Νέα» μέσω της οποίας οι μικροί μαθητές με δελτία τύπου ενημέρωσαν την τοπική κοινωνία για την περιβαλλοντική τους δράση.
- ✓ Έγινε ενημέρωση των μαθητών του Δημοτικού Σχολείου για το πρόγραμμα και υπήρξε συνεργασία στις περισσότερες δράσεις του Νηπιαγωγείου.
- ✓ Κάναμε εξορμήσεις στο χωριό όλες τις εποχές για να θαυμάσουμε τη φυσική ομορφιά του και να παίζουμε στη φύση.
- ✓ Χαρίσαμε γλάστρες με βασιλικό σε συνεργάτες, καταστήματα του χωριού και Δημόσιες υπηρεσίες . Τα παιδιά ήρθαν σε άμεση επαφή με την τοπική κοινωνία, έδωσαν συμβουλές για την φροντίδα των φυτών, είχαν την ευκαιρία να μιλήσουν για την προσπάθειά τους.
- ✓ Με τη συνεργασία των μαμάδων και άλλων κυριών του χωριού βρήκαμε συνταγές με προϊόντα του χωριού, τις δοκιμάσαμε και φτιάξαμε το δικό μας βιβλίο συνταγών με τίτλο «Στην κουζίνα με τη μαμά».
- ✓ Επιλέξαμε τραγούδια (παιδικά, έντεχνα, παραδοσιακά) με θέμα τα φυτά και δημιουργήσαμε το c.d. «Το Περιβόλι μας». Χαρίσαμε το c.d. σε άλλα σχολεία και εκπαιδευτικούς.
- ✓ Συμμετείχαμε με έκθεση φωτογραφίας και πανό του προγράμματος σε Περιβαλλοντική Γιορτή στην Χαλκίδα, που διοργανώθηκε από την Υπεύθυνη Περιβαλλοντικής Εκπ/σης της Π. Ε. Ν. Ευβοίας.
- ✓ Διοργανώσαμε Ημερίδα Παρουσίασης στην Α. Στενή με έκθεση φωτογραφίας, εισήγηση, θεατρικό και απονομή επαίνων και αναμνηστικών.

6. ΜΕΘΟΔΟΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Οι τεχνικές που χρησιμοποιήθηκαν για την αξιολόγηση του προγράμματος ήταν:

1. Συζήτηση
2. Παρατήρηση της συμπεριφοράς των νηπίων
3. Εικαστικές δραστηριότητες
4. Φύλλα εργασίας
5. Φάκελος εργασιών των μαθητών
6. Συγκέντρωση γονέων
7. Παρουσίαση του προγράμματος

Αρχική αξιολόγηση: σε πρώτη φάση διαπιστώθηκε ο βαθμός των γνώσεων των παιδιών σε σχέση με το θέμα. Στο σχεδιασμό της δράσης με την τεχνική της ιδεοθύελας για τον προσδιορισμό των στόχων μας έγιναν οι πρώτες εκτιμήσεις.

Διαμορφωτική αξιολόγηση: Μετά το τέλος των δραστηριοτήτων ακολουθούσε συζήτηση. Πολλές φορές και μετά από ένα σχετικό παραμύθι όπου τα παιδιά εκτιμούσαν το αποτέλεσμα της δουλειάς τους, εκφράζονταν λεκτικά για την καινούρια εμπειρία, δέχονταν περισσότερες πληροφορίες από τη Νηπιαγωγό- Συντονίστρια. Αυτό που έκριναν, επίσης, ήταν αν όλα έγιναν σύμφωνα με το σχέδιο δράσης τους. Χρειάστηκε στην πορεία να πραγματοποιήσουμε κάποιες αλλαγές προκειμένου να αντιμετωπίσουμε πρακτικά ζητήματα που προέκυπταν. Π.χ. επιλέξαμε έναν πιο κοντινό στο σχολείο μας λαχανόκηπο από αυτό που προγραμματίσαμε, τοποθετήσαμε το θερμοκήπιο μας στην αυλή ενός μαθητή για να είναι προστατευμένο το διάστημα που λείπουμε από το σχολείο κ.α. Ακόμα, νέες ιδέες που προέκυπταν από την εκτενή διερεύνηση του θέματος και την απόκτηση γνώσεων έκαναν επαναπροσδιορισμό των αρχικών στόχων που τέθηκαν. Π. χ. το ενδιαφέρον για τη μελισσοκομία που έχει σχέση και με τη φύση δημιουργήθηκε στην πορεία. Και τέλος στις συζητήσεις αξιολογούνταν κάθε φορά και αν τηρήθηκαν οι κανόνες και αν ήμασταν συνεπείς στις υποχρεώσεις μας π. χ. στη φροντίδα των φυτών.

Τελική αξιολόγηση: Τα παιδιά συμπλήρωσαν φύλλα εργασίας που είχαν σχέση με το γνωστικό μέρος του θέματος για να διαπιστωθεί ο βαθμός κατανόησης του αντικείμενου. Π.χ. τα στάδια ανάπτυξης ενός φυτού. Με την ενημέρωση των γονέων και την εμπλοκή τους στη δράση μας υπήρξε παρατήρηση της συμπεριφοράς για αλλαγή στάσης και στο σπίτι. Παίξαμε παιχνίδια, φτιάξαμε φάκελο εργασιών του μαθητή. Τέλος, δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις ώστε να μιλήσουν τα ίδια τα παιδιά για το πρόγραμμα, οργανώσαμε παρουσίαση του προγράμματος στο χωριό.

7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Η συμμετοχή των παιδιών τόσο στην επιλογή του θέματος όσο και στην επιλογή των δραστηριοτήτων ήταν μεγάλη καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Ίσως το ενδιαφέρον αυτό να στήριζε και η εμπειρία τους σε προγράμματα περιβαλλοντικής την προηγούμενη χρονιά.

Οι μικροί μαθητές με διάθεση για έρευνα και ανακάλυψη:

- Παρατήρησαν και πήραν περισσότερες πληροφορίες για την κατάσταση του τοπικού οικοσυστήματος.
- Συνειδητοποίησαν την αναγκαιότητα για αρμονική συνύπαρξη ανθρώπου-περιβάλλοντος εκτιμώντας την ποιότητα ζωής τους μέσα σε ένα πλούσιο φυσικό περιβάλλον.
- Ευαισθητοποιήθηκαν ως προς τη φροντίδα των φυτών και τη διατήρηση της φυσικής ισορροπίας μέσω της ενασχόλησης τους με καλλιέργειες λουλουδιών και λαχανικών, ήρθαν σε επαφή με τη γη.

- ü Γνώρισαν ευκαιρίες που τους προσφέρει η ζωή στο χωριό όπως το παιχνίδι στη φύση και η δυνατότητα καλλιέργειας για πιο υγιεινή διατροφή.
- ü Ανακάλυψαν πως η φύση στηρίζει την οικονομία του τόπου τους (γεωργία, μελισσοκομία, τουρισμός).

Η βιωματική προσέγγιση του προγράμματος (καλλιέργεια, πειραματισμοί, επισκέψεις κ.α.) βοήθησε τα παιδιά να κατακτήσουν βασικές γνώσεις που αφορούν στα μέρη του φυτού και τους παράγοντες ανάπτυξης του. Στην τελική αξιολόγηση δόθηκαν φύλλα εργασία τα οποία τα παιδιά τα αντιμετώπισαν με μεγάλη ευκολία. Ακόμα, γνώρισαν τη βιολογική καλλιέργεια και μίλησαν για μια πιο υγιεινή διατροφή.

Μέσα από τις Εικαστικές δραστηριότητες, το θεατρικό παιχνίδι, το κουκλοθέατρο και τη μουσική δόθηκε η δυνατότητα να αναπτύξουν δεξιότητες, να εκφραστούν με τα έργα τους, να καλλιεργήσουν τη φαντασία και τη δημιουργικότητα τους, να μιλήσουν και να επικοινωνήσουν. Μέσα από την εργασία στην ομάδα, επίσης, τους δόθηκε η ευκαιρία να αποδεχτούν την ύπαρξη του άλλου, να κατανοήσουν τη σημασία της συνεργασίας για την επίτευξη ενός στόχου, να αναπτύξουν την κοινωνικότητα τους. Σε αυτό συνέβαλλε και η συνεργασία με άτομα του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος.

Στις σημαντικές συνεργασίες των Νηπίων θα πρέπει να αναφερθεί και αυτή των παιδιών του Δημοτικού Α. Στενής. Παρακολούθησαν και συμμετείχαν σε πολλές από τις δραστηριότητες του Νηπιαγωγείου δίνοντας έτσι μια νέα σύνθεση στην ομάδα, νέες ιδέες και πολύ κέφι. Όλα τα παιδιά μικρά και μεγάλα συνεργάστηκαν άψογα μεταξύ τους, πρόβαλαν τη φαντασία και τη δημιουργικότητα τους, διασκέδασαν. Αυτή η συνεργασία συνέβαλε στην ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση των μεγαλύτερων παιδιών του χωριού.

Οι γονείς των παιδιών ήταν πάντα δίπλα μας. Έγιναν δύο συγκεντρώσεις γονέων για τις ανάγκες του προγράμματος. Στην πρώτη έγινε μια ενημέρωση για το πρόγραμμα και τους στόχους του, ανταλλαγή απόψεων για το θέμα, προγραμματισμός κάποιων δραστηριοτήτων με τη δική τους συμμετοχή. Στη δεύτερη συγκέντρωση συζητήθηκαν τα αποτελέσματα της δουλειάς μας όπου ακούστηκαν οι εκτιμήσεις των γονιών από τις παρατηρήσεις τους στη συμπεριφορά των παιδιών. Οι εντυπώσεις όλων ήταν θετικές και μεταφέρθηκαν απόψεις και άλλων κατοίκων του χωριού που είδαν πολύ θετικά όλη αυτήν την προσπάθεια.

Στο τέλος της σχολικής χρονιάς έγινε και η παρουσίαση του προγράμματος. Επιλέχθηκε η ημέρα της Καλοκαιρινής Γιορτής του Σχολείου γιατί εξυπηρετούσε στη μεγαλύτερη προσέλευση κοινού. Τα παιδιά με ένα θεατρικό δρώμενο τράβηξαν το ενδιαφέρον των παραβρισκόμενων και μίλησαν για την περιβαλλοντική τους δράση με το δικό τους τρόπο. Δεχθήκαμε συγχαρητήρια από όλους.

Κάνοντας μια γενική εκτίμηση μπορούμε να πούμε ότι οι στόχοι του προγράμματος τόσο για τα ίδια τα παιδιά, όσο και για την τοπική κοινωνία του χωριού εκπληρώθηκαν σε πολύ μεγάλο βαθμό. Το ενδιαφέρον για συμμετοχή και τα θετικά σχόλια αποδεικνύουν την εκτίμηση αυτή. Η αναγνώριση της προσπάθειας των Νηπίων για ένα τόσο σοβαρό θέμα που είναι η διατήρηση της φυσικής βλάστησης όχι μόνο για το περιβάλλον αλλά και για την οικονομία του τόπου είναι κάτι που μας έκανε πολύ υπερήφανους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Fray K., μετάφραση Μαλλιού Κ., (1986), *Η μέθοδος project*, Κυριακίδης, Θεσσαλονίκη.
2. Γεωργόπουλος Α., Τσαλίκη Ε., (2003), *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, Gutenberg, Αθήνα.
3. Θεοφιλίδης Χ., (2002), *Διαθεματική Προσέγγιση της Διδασκαλίας*, Γρηγόρη, Αθήνα.
4. Δαφέρμου Χ., Κουλούρη Π., Μπαβαγιάννη Ε., (2006), *Οδηγός Νηπιαγωγού*, Ο. Ε. Δ. Β., Αθήνα.
5. Δημοπούλου Μ., Ζόμπολος Τ., Μπαμπίλα Ε., Χατζημηχαήλ Μ., (2001), *Περιβαλλοντική Αγωγή για*

6. *μικρά παιδιά*, Καλειδοσκόπιο, Αθήνα.
7. Δεληκανάκη Ν., Κοκολάκη Ρ., Ναΐδου Μ., (2002), Περιβαλλοντική εκπαίδευση στην προσχολική ηλικία, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
8. Κ. Μιχαλοπούλου Κ., Χιωτάκη Ε., (2001), *Δραστηριότητες για την ανακάλυψη και κατανόηση του περιβάλλοντος*, Καστανιώτης, Αθήνα.
9. Μπάουμαν Ε., (1984), *Η Ελληνική χλωρίδα στο Μύθο, στην Τέχνη και στη Λογοτεχνία*, Ελληνική Εταιρεία Προστασίας φύσης, Αθήνα
9. Θάνου Α., (2001), *Πειράματα στο Νηπιαγωγείο*, Καστανιώτη, Αθήνα
11. Burnie D., (1994), *Το Λεξικό της Φύσης*, Ερευνητές, Αθήνα
12. Burnie D., (1994), *Οι μικροί Φυσιολόγοι*, Ερευνητές, Αθήνα
13. Γκόντουνη Σ., (2002), *Μεγαλώνει, μεγαλώνει το φυτό*, Πατάκης, Αθήνα
14. Γκόντουνη Σ., (2002), *Φυτρώνει φυτρώνει ο σπόρος*, Πατάκης, Αθήνα
14. Ζαραμπούκα Σ., (2000), *Μυθολογία*, Πατάκης, Αθήνα.
15. Στρατίκης Π., (1991), *Οι μύθοι των λουλουδιών*, Στρατίκη, Αθήνα
16. Σίλβερστάιν Σ., (1989), *Το δέντρο που έδινε*, Δωρικός, Αθήνα
17. Βασιλάκης Κ., (2003), *Η Δάφνη*, Λιβάνης, Αθήνα
18. Ζαραμπούκα Σ., (1999), *Το Βρωμοχώρι*, Κέδρος, Αθήνα.
19. Ζαραμπούκα Σ., (1991), *Στο Δάσος*, Πατάκης, Αθήνα
20. Σαρή Ζ., (2002), *Η Τουλιπίτσα* , Πατάκης, Αθήνα
20. Στίκα Δ., (1997), *Το μαύρο σύννεφο*, Πατάκης, Αθήνα.
21. Μόσση, Ζάννη, Καμπάνη, (1994), *Φρουτολαχανοχορός*, Θουκυδίδης, Αθήνα
22. Τριβιζάς Ε.,(2004) *Φρουτοπία*, Πατάκης, Αθήνα
23. Ρ. Παπανικολάου Ρ.,(2001), *Με φαντασία...και υλικά από τη φύση*, Μικρός Πρίγκιπας, Αθήνα.
24. Τζιάλις Ρ., (1982), *Μαντζ μπαντζ*, HARMI-PRESS, Αθήνα
26. *Περιοδικό παράθυρο στην Εκπαίδευση*, Τεύχη : 5, 8, 11, 17, 20, 21, 26, 33.
25. ΥΠ.Ε.Π.Θ. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο,(2006),Δ. Ε. Π. Π.Σ. Γενικό μέρος και Προγράμματα Σχεδιασμού και Ανάπτυξης Διαθεματικών Δραστηριοτήτων (Περιβαλλοντική Εκπαίδευση). Ανασύρθηκε το Φεβρουάριο από : <http://www.pi-schools.gr>
26. Οικολογική Εταιρεία Ανακύκλωσης, (2006). Εκστρατεία για την Οικιακή κομποστοποίηση. Ανασύρθηκε το Φεβρουάριο από : <http://www.ecorec.gr>